

MARIUSZ RUSZEL

Łódź

BEZPIECZEŃSTWO ENERGETYCZNE PRIORYTETEM POLSKIEJ POLITYKI WOBEC LITWY I UKRAINY

Bezpieczeństwo energetyczne jest jednym z ważniejszych aspektów bezpieczeństwa państwa. Jako element bezpieczeństwa ekonomicznego wpływa *explicitie* na stan gospodarki danego kraju, a także na poziom bezpieczeństwa obywateli. W polskim prawie energetycznym z 10 kwietnia 1997 r. bezpieczeństwo energetyczne zostało określone jako „stan gospodarki umożliwiający pokrycie bieżącego i perspektywicznego zapotrzebowania odbiorców na paliwa i energię w sposób technicznie i ekonomicznie uzasadniony, przy zachowaniu wymagań ochrony środowiska”¹. Niezwykle ważnym czynnikiem wpływającym na stan bezpieczeństwa energetycznego jest dywersyfikacja dostaw surowców energetycznych, co zmniejsza ryzyko presji politycznej, stosowanej przez potencjalnego monopolistę oraz stanowi przeciwwagę wobec działań spekulacyjnych na rynkach surowców energetycznych. W dobie współczesnych wyzwań państwo pozbawione stałych, regularnych dostaw energii nie jest w stanie zagwarantować bezpieczeństwa kraju. Bezpieczeństwo energetyczne jest zatem priorytetem i celem polskiej polityki zagranicznej realizowanej na arenie międzynarodowej.

W zaprezentowanym w 2008 r. *exposé* minister spraw zagranicznych RP wymienił pięć priorytetów polskiej polityki zagranicznej. Na drugim miejscu znalazło się umacnianie roli Polski w światowym systemie bezpieczeństwa. Realizacja tego celu możliwa jest m.in. poprzez udział Polski w współkreowaniu bezpieczeństwa energetycznego Unii Europejskiej. Nasz kraj sprzyja unijnej solidarności energetycznej, zapisanej w Traktacie Lizbońskim, a także sprzeciwia się szantażom i naciskom państw niebędących członkami Wspólnoty². Stoi na stanowisku, że polityka energetyczna UE powinna być jednomyślna, a nie uzależniona od rozbieżnych interesów poszczególnych krajów oraz od relacji z Rosją.

Polska winna mieć jasną wizję polityki energetycznej, realizowanej i kontynuowanej przez kolejne rządy, co wzmocni polską pozycję w zakresie współkreowania unijnej polityki energetycznej. Opublikowany przez Ministerstwo Gospodarki dokument „Polityka energetyczna Polski do 2030” przedstawia cele tejże polityki, zawierające: poprawę efektywności energetycznej, wzrost bezpieczeństwa dostaw paliw i energii, dywersyfikację struktury wytwarzania energii elektrycznej, wzrost

¹ Prawo energetyczne z 10 kwietnia 1997 r., Dz. U. z 2006 r. nr 89, poz. 625, nr 104, poz. 708, nr 158, poz. 11233 i nr 170 poz. 1217.

² <http://www.ms.gov.pl/Expose,2008,27479.html> (dostęp 23.06.2009 r.).

wykorzystania odnawialnych źródeł energii oraz zmniejszenie oddziaływania energetyki na środowisko³. Należy zaznaczyć, że dywersyfikacja struktury wytwórczej energii ma zostać osiągnięta m.in. poprzez wprowadzenie energetyki jądrowej w Polsce.

W przedstawionym w 2009 r. *exposé* minister spraw zagranicznych RP⁴ podkreślił, że surowce energetyczne mogą być wykorzystywane do celów politycznych, co udowodnił kryzys energetyczny z przełomu 2008/2009 r. spowodowany konfliktem gazowym pomiędzy Rosją a Ukrainą. Skutki tego odczuliśmy także w Polsce poprzez zmniejszone dostawy gazu ziemnego, co powoduje konieczność znalezienia w kraju alternatywnych rozwiązań. Dotyczy to przede wszystkim ropy naftowej oraz gazu ziemnego, który jest bardzo potrzebny w przemyśle, głównie chemicznym. Dywersyfikacja dostaw ropy naftowej jest relatywnie prostsza niż gazu ziemnego, gdyż ropę można transportować tankowcami. Przez Polskę Rosja przesyła do zachodnich krajów UE około 15% eksportowanego gazu ziemnego⁵. Działania Rosji takie, jak budowa *Nord Stream* mają na celu ograniczenie tranzytowej roli m.in. Polski w przesyłaniu rosyjskiego surowca. Rosja dąży do utrzymania dominującej pozycji dostawcy surowców energetycznych do państw „starej 15” UE z pominięciem Ukrainy, Białorusi, Polski oraz państw bałtyckich. W tym celu usiłuje przejąć infrastrukturę przesyłową, magazyny gazu, a także rafinerie i firmy. Pozwoliłoby to na zdobycie pozycji monopolisty w zakresie dostaw surowców energetycznych do UE na obszarze Wspólnoty Niepodległych Państw (WNP).

Konieczność stałych dostaw gazu do Polski, bez których trudno mówić o konkurencyjnej gospodarce, uzasadnia także prognozowane przez Ministerstwo Gospodarki zużycie, które ma wynieść 16,5-19 mld m³ w 2010 r., a w 2020 r. 17-22 mld m³. Polska musi się zabezpieczyć przed potencjalnym szantażem energetycznym Rosji, tym bardziej że po wybudowaniu *Nord Stream* nie można wykluczyć w przypadku konfliktu politycznego „kłopotów technicznych” gazociągu jamajskiego, którym transportowany jest gaz do Polski. Nasz kraj importuje łącznie z kierunku wschodniego około 10 mld m³ gazu ziemnego (gaz z Rosji oraz z Azji Środkowej), co stanowi ponad 60% rocznego zużycia surowca. Posiadamy niewielkie możliwości zwiększenia wydobycia krajowego, które wynosi obecnie 4,4 mld m³ gazu. Nasze rezerwy gazu szacowane są na około 110 mld m³. Tym bardziej w interesie Polski jest posiadanie alternatywnych dostaw gazu, co możliwe jest m.in. przez budowę terminalu gazu skroplonego LNG (*Liquefied Natural Gas*) w Świnoujściu, poprzez który można sprowadzać surowiec. Oprócz budowy Polska musi równolegle zadbać o zakontraktowanie odpowiedniej ilości skroplonego gazu oraz wynajem zbiornikowców zwanych metankowcami. Taka inwestycja przyczyni się do zwiększenia

³ D. Ciepela, *Strzał do sześciu celów*, w: „Nowy Przemysł – miesięcznik gospodarczy” nr 4 (132), 2009, s. 62.

⁴ <http://www.msz.gov.pl/Expose,2009,27480.html> (dostęp: 23 VI 2009).

⁵ P. Żurawski vel Grajewski, *Polityka Unii Europejskiej wobec Rosji a interesy Polski 1991-2004*, Kraków – Warszawa 2008, s. 505.

bezpieczeństwa energetycznego Polski. Dodatkowym argumentem przemawiającym za inwestycją są prognozy dotyczące szacunku światowego obrotu LNG, który z każdym rokiem ma wzrastać aż do 2030 r., kiedy obrót gazem skroplonym będzie większy niż rynek gazu ziemnego. W interesie Polski jest także wspieranie unijnych projektów dywersyfikacji dostaw surowców energetycznych, alternatywnych wobec dostawy z magistrali rosyjskich, tj. gazociągu *Nabucco* oraz bliższa współpraca z krajami skandynawskimi.

Realizacja celu dotyczącego wzmocnienia polskiego bezpieczeństwa energetycznego poprzez skuteczną politykę zagraniczną wymaga dużej sprawności dyplomatów, negocjatorów, ministrów w stosunkach multilateralnych oraz bilateralnych. Obrona interesów na arenie międzynarodowej jest zatem nieustannym wyzwaniem polskiej dyplomacji. Spośród wszystkich niezwykle ważnych partnerów Polski poniżej przedstawione zostały szanse i możliwości wynikające ze współpracy z Litwą i Ukrainą dotyczącej zagadnień energetyki.

Dążenie UE do wypracowania skutecznych mechanizmów reagowania kryzysowego daje Polsce szansę na aktywne współkreowanie tychże instrumentów. Ostatnie konflikty rosyjsko-ukraińskie, dotyczące gazu, które miały reperkusje także w krajach UE, zmobilizowały kraje Wspólnoty do większej solidarności energetycznej. Geopolityczne położenie Polski wraz ze zbliżającym się okresem polskiej prezydentury w UE w 2011 r. oraz program zainaugurowanej 7 maja 2009 r. polsko-szwedzkiej inicjatywy Partnerstwa Wschodniego czyni z Warszawy ważny ośrodek współkreowania decyzji wspólnotowych. Z pewnością w interesie Polski jest wykreowanie Warszawy jako pomostu między Brukselą a Kijowem, Moskwą i Wilnem. Nasza polityka zagraniczna umożliwi realizację naszych celów zarówno wobec zachodniej, jak i wschodniej części Europy. Skuteczność możliwa będzie jedynie poprzez umiejętnie zawierane sojusze i koalicje.

Współpraca Polski z Litwą i Ukrainą leży w interesie każdej ze stron i może przyczynić się do zwiększenia bezpieczeństwa energetycznego tej części Europy. W interesie Polski jest podjęcie zdecydowanych kroków zwiększających poziom dywersyfikacji zarówno kierunków dostaw, a także struktury bilansu energetycznego (tzw. *energy mix*), który można osiągnąć poprzez budowę elektrowni jądrowej. Zbudowanie elektrowni jądrowej w Polsce jest procesem długotrwałym, wymagającym wielu zabiegów zarówno w kraju, a także w relacjach bilateralnych z państwami, z którymi możemy współpracować przy realizacji projektu. Istotną sprawą jest wybór kluczowych partnerów, którzy będą odpowiedzialni za wdrożenie odpowiednich technologii, dostawę urządzeń, realizację projektu, a także utrzymanie elektrowni. Oprócz posiadania samego obiektu trzeba odpowiednio wcześniej zadbać także o dostawy uranu, który musi być do Polski importowany. Wyzwań związanych z realizacją w kraju elektrowni jądrowej jest bardzo dużo⁶ i to nasz rząd

⁶ M. Ruszel, *Elektrownia jądrowa w Polsce – szansa czy zagrożenie*, Biuletyn „Opinie” nr 6/2009.

m.in. poprzez skuteczną politykę zagraniczną musi stawić im czoła. Polsce brakuje doświadczenia związanego z energetyką jądrową i szansą jest m.in. współpraca w tej dziedzinie z Litwą, która w miejsce elektrowni *Ignalin* (typ reaktora *RBMK*) buduje nową elektrownię (typ reaktora *PWR*⁷). W przedsięwzięciu uczestniczą Litwa, Łotwa, Estonia i Polska. Moc elektrowni szacowana jest na 3200 MW, a udział poszczególnych państw w inwestycji rozkłada się następująco: Litwa 34%, Polska, Łotwa i Estonia po 22%. Polska może otrzymywać mostem energetycznym około 1000-1200 MW mocy (most o mocy 400 kV ma być gotowy do 2015 r.). Nie można jednak wykluczyć, że wskutek kryzysu finansowego, przejawiającego się znacznym spadkiem wzrostu gospodarczego oraz destabilizacją polityczną w krajach nadbałtyckich zarówno termin, a także koszt inwestycji ulegnie zmianie. Oprócz współpracy przy budowie elektrowni Polska i Litwa budują most energetyczny, który nie dotyczy jedynie Warszawy i Wilna, ale *de facto* całej UE, ponieważ inwestycja ta stanowi istotny element projektu *Trans European Networks*⁸ zwany *Baltic ring*, czyli tzw. elektroenergetyczny pierścień wokół Morza Bałtyckiego⁹ i jest obecnie na liście unijnych priorytetów w dziedzinie infrastruktury energetycznej. Budowa tego mostu jest jednym ze strategicznych działań obu państw, a także stanowi jeden z priorytetów UE. Sama konstrukcja mostu zakłada dwutorowe linie i transformatory o mocy 400 kV łączące litewskie miasto Alytus (Olita) i polski Ełk linią o długości 154 km (106 km będzie po stronie polskiej, a 48 po litewskiej)¹⁰ oraz połączenie bezpośrednio na Litwie pomiędzy miastami Alytus – Kruonis linią o mocy 380 kV¹¹. Niezwykle ważne jest, aby cały projekt inwestycyjny nie oddziaływał negatywnie na środowisko naturalne, co należy uwzględnić na etapie strategicznego planowania projektu i doboru technologii używanych przy inwestycji. Budowa wspólnego systemu elektroenergetycznego, który zwiększy bezpieczeństwo energetyczne tej części Unii Europejskiej leży w interesie obu stron. Polska jest objęta europejskim systemem elektroenergetycznym *UCTE* (*The Union for the Coordination of Transmission of Electricity*), a poza nią pozostają państwa bałtyckie tj. Litwa, Łotwa i Estonia. Państwa bałtyckie należą do systemu *RAO JES* (*Jedynych Energetycznych Systemów*). Polska jest krajem będącym ogniwem łączącym państwa bałtyckie z systemem *UCTE*, dlatego też tym bardziej należy do-

⁷ *PWR* – reaktor ciśnieniowy chłodzony i moderowany za pomocą lekkiej wody (*Pressurized light-Water-moderated and cooled Reactor*), za: T. Leszczyński, *Energetyka jądrowa w państwach Unii Europejskiej*, „Biuletyn Urzędu Regulacji Energetyki” nr 5/2008, s. 2.

⁸ http://ec.europa.eu/ten/index_en.html (dostęp 12 I 2009)

⁹ K. Żmijewski, *Władca Pierścienia czyli rzecz o połączeniu 400 kV Polska-Litwa* [dostępny na stronie internetowej: <http://www.cire.pl/pdf.php?plik=/pliki/2/Wladcapierscienia.pdf> (dostęp 12 I 2009).

¹⁰ <http://www.mg.gov.pl/Wiadomosci/Strona+glowna/Polsko+litewskie+rozmowy+o+energetyce.htm> (dostęp: 2 III 2009).

¹¹ M. Ruszel, *Polsko-litewski most energetyczny*, Forum Rozwoju Edukacji Ekonomicznej, http://www.free.org.pl/free_newsletter/art81.html (dostęp 23 II 2009).

prowadzić do realizacji tego działania, co zwiększy mechanizm anty kryzysowego reagowania w UE.

Polska powinna też stale pogłębiać współpracę bilateralną z Ukrainą. Dotychczasowe starania Polski na forum UE przyczyniły się do nadania większego priorytetu Ukrainie. Nasz kraj powinien nadal aktywnie wspierać działania Ukrainy i budować jak najszerszy lobbing na arenie międzynarodowej, dotyczący synchronizacji systemu elektroenergetycznego Ukrainy z systemem *UCTE*, który koordynuje interesy przesyłowe dwudziestu czterech krajów europejskich¹². Działanie to zostało uznane w Zaleceniu Parlamentu Europejskiego z dnia 12 lipca 2007 r. dla Rady w sprawie mandatu negocjacyjnego dotyczącego nowego, rozszerzonego porozumienia między Wspólnotą Europejską i jej państwami członkowskimi a Ukrainą (2007/2015(INI))¹³ za jeden z istotniejszych punktów w dziedzinie energetyki. Polska powinna także popierać działania Ukrainy zmierzające do członkostwa we Wspólnocie Energetycznej, co jest zbieżne z celami tego dokumentu. Synchronizacja systemów elektroenergetycznych umożliwiłaby przesyłanie nadwyżek energii i szybkie reagowanie w przypadku kryzysu energetycznego, co byłoby bardzo korzystne dla obu krajów, a Ukrainie dawałoby alternatywę wobec „awarii przesyłowych” z terenu Rosji. Niezwykle ważne jest rozbudowanie, zmodernizowanie i zwiększenie przepustowości sieci przesyłowych na granicy polsko-ukraińskiej, które są istotne dla bezpieczeństwa energetycznego obu krajów. Uruchomienie transgranicznej linii energetycznej Chmielnicki (znajduje się tutaj elektrownia jądrowa) – Widelka k. Rzeszowa o mocy 750 kV umożliwi handel energią elektryczną między Polską a Ukrainą. Przyczyni się to do zwiększenia bezpieczeństwa energetycznego obu krajów, gdyż umożliwi w przypadku kryzysu energetycznego szybkie przesłanie energii. Polska dzięki sprawnej linii może kupować ukraińskie nadwyżki tańszej dla naszego kraju gotowej energii elektrycznej, co zwiększa naszą stabilność i bezpieczeństwo energetyczne, szczególnie w dobie ambitnych wyzwań klimatycznych Unii Europejskiej.

Polska powinna także wspierać działania na Ukrainie zmierzające do wzrostu efektywności i wydajności energetycznej, co stwarza szansę na rozwój biznesowych relacji obu krajów zwiększających chociażby liczbę ocieplonych budynków mieszkalnych u naszych sąsiadów. Wraz z biznesem powinna iść myśl technologiczna i doświadczenia polskie z okresu reform i integracji z UE. Szczególnie ważne jest, aby polskie ośrodki eksperckie, naukowe, badawcze i akademickie starały się realizować projekty międzynarodowe z udziałem (jako członek zespołu lub nawet obserwator) ukraińskich partnerów. Na szczególną uwagę zasługuje potencjał energii geotermalnej (województwo podkarpackie po stronie polskiej i obwód lwowski po stronie ukraińskiej) oraz energii z biomasy (m.in. słoma zbożowa, rzepakowa, so-

¹² <http://www.ucte.org/aboutus/toworld/systemoperation/> (dostęp: 23 VI 2009 r.).

¹³ [http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/ta/p6_ta-prov\(2007\)0355_/p6_ta-prov\(2007\)0355_pl.pdf](http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/ta/p6_ta-prov(2007)0355_/p6_ta-prov(2007)0355_pl.pdf) (dostęp 16 VI 2009 r.).

sna wierzbową)¹⁴. Trzeba wdrażać wspólne projekty długoterminowe (budowa elektrowni jądrowej na Ukrainie z udziałem polskiego kapitału). Obszarem do wspólnej współpracy są także szanse i możliwości wynikające z projektów wspólnych badań i poszukiwań złóż na terenie Ukrainy, a także ich eksploatacji.

UE zależy na stabilności energetycznej Ukrainy do tego stopnia, że unijni odbiorcy rosyjskiego gazu płynącego przez państwo naszych sąsiadów z siedzibą w Kijowie są skłonni udzielić pożyczki lub nawet zakupić surowiec i magazynować go w podziemnych zbiornikach ukraińskich. W interesie Unii jest wytworzenie skutecznych mechanizmów reagowania na kryzys, które odpowiadać mogą współczesnym wyzwaniom geopolitycznych w zakresie polityki energetycznej.

Relacje Polski z Litwą i Ukrainą są niezwykle istotne dla wszystkich państw. Przede wszystkim wzmacniają bezpieczeństwo energetyczne tej części Europy. Oczywiście relacje te nie mogą odbywać się bez dialogu z Rosją, od której każdy z tych krajów jest uzależniony pod względem dostaw surowców energetycznych. Współpraca transgraniczna Polski z Litwą i Ukrainą jest także w interesie UE, gdyż może przyczynić się do synchronizacji systemów elektroenergetycznych oraz ożywić wymianę wspólnych doświadczeń z zakresu poszczególnych dziedzin energetyki. Energetyka jądrowa, współpraca transgraniczna, sieci transgraniczne, wspólne poszukiwania i eksploatacja surowców energetycznych, wspólne inwestycje i badania to tylko niektóre z obszarów wzajemnej współpracy. Z pewnością skuteczną współpracą będzie możliwa poprzez dobre relacje bilateralne i skuteczną politykę zagraniczną. W interesie Polski jest wykreowanie w pełni spójnej wewnętrznej polskiej polityki zagranicznej w odniesieniu do kwestii bezpieczeństwa energetycznego. Tylko w ten sposób możemy być odbierani jako poważny partner w oczach innych państw. Z pewnością Polska powinna budować koalicje państw o podobnych koncepcjach i problemach związanych z bezpieczeństwem energetycznym. Winna również usprawnić współpracę instytucji wewnątrz kraju odpowiedzialnych za bezpieczeństwo energetyczne.

Wyzwaniem stojącym przed polską polityką zagraniczną jest stworzenie skutecznej dyplomacji energetycznej, która powinna się składać zarówno z dyplomatów, negocjatorów oraz ekspertów z zakresu polityki energetycznej. Skuteczność takiej służby może przynieść wymierne efekty w bilateralnych relacjach Polski z sąsiadami, a także z krajami ważnymi z punktu widzenia polskiego interesu bezpieczeństwa energetycznego.

¹⁴ *Wspólna Polsko-Ukraińska Strategia Współpracy Transgranicznej – Lubuskie, Podkarpackie, Wołyńskie, Lwowskie 2005-2015, Razem ku przyszłości*, Lublin 2005, s. 34.